

SPARA DET FINLANDSSVENSKA TALET

Slutrapport

Insamling av ortnamn och dialekter har stått på Svenska litteratursällskapets program ända sedan sällskapet instiftades 1885. Fram till 1952 skedde insamlingen i form av uppteckning, efter 1952 även genom inspelning på band.

Intresset för insamling i fält har växlat med tider och forskarintressen. Från insamlingen på 1950-talet finns ett hundratal band bevarade i sällskapets språkarkiv, från 1960-talet ca 450 och från 1970-talet ca 570 utöver de 600 som spelades in av Amerikaexpeditionen 1971. Vid övergången från 1970- till 1980-tal bröts traditionen av insamling av dialekt och stadsmål i fält. Det blåste nya vindar inom språkforskningen, sociolingvistik hade gjort sitt inträde och börjat konkurrera om forskarintresset med den traditionella dialektologin. Efter 1980 blev insamlingen inriktad på enskilda projekt som tillämpade sociolingvistikens metoder i studiet av språkets variation.

När *Spara det fnlandssvenska talet* började planeras 2003 hade det sålunda hunnit bli ett hål i den del av kulturarvet som representeras av språket. Den äldre insamlingen, den som utfördes före 1980, hade i första hand tagit sikte på äldre informanter som talade dialekt eller stadsmål på traditionellt vis. De generationer som vuxit upp sedan den allmänna insamlingen av språkmaterial upphörde hade inte fått sitt språk dokumenterat i samma utsträckning som de som var födda kring förra sekelskiftet. Informanter födda 1880–1920 dominerade stort i språkarkivets samling av bandinspelningar.

För att få fart på insamlingen igen fick undertecknad projektledare 2003 i uppdrag av arkivchefen Mikael Korhonen att skriva en plan för inspelning av talad svenska i Finland. På novembermötet gav styrelsen Språkvetenskapliga nämnden i uppdrag att föreslå en grupp för vidare planering av insamlingsprojektet utifrån planen 2003. På januarimötet 2004 utsågs följande personer till medlemmar av gruppen: Ann-Marie Ivars, ordförande, professor Marika Tandefelt, professor Jan-Ola Östman, fil.dr Barbro Wiik och fil.lic. Caroline Sandström samt sällskapets arkivchef Mikael Korhonen och dess språkarkivarie Pamela Gustavsson. Samtidigt utsågs professorerna Mats Thelander, Uppsala, och Anders Eriksson, Göteborg, till sakkunniga på projektplanen 2003. Planen fick förord och antogs i en mer utarbetad version på budgetmötet i november 2004.

Planeringsgruppen fortsatte 2005 som styrgrupp – eller som referensgrupp – för projektet. Den har fungerat som stöd och rådgivare, tagit beslut om inspelnings- och transkriberingsteknik, antagit inspelningsassistenter och övervakat arbetets framskridande i fält. I gruppen ersattes språkarkivarien Pamela Gustavsson av vikarierna Lisa Södergård 1.1–31.8.2004, Linda Huldén 5.1.2006–31.1.2007, och Maria Vidberg 1.2–30.9.2007. Hösten 2007 kompletterades gruppen med docent Camilla Wide. Gruppen har sammanträtt till 21 möten, det sista den 15 januari 2009. Sekreterare i gruppen har varit Lisa Södergård.

Planering 2004

Planen 2003 låg således till grund för diskussion och detaljplanering inom planeringsgruppen 2004. Projektet skulle enligt planen 2003 ha en bred uppläggning och genomföras i tre moment som vart och ett skulle ge prov på olika stilnivåer. Inspelning av intervjuer i hemmiljö skulle återge vardagsnära och oreflekterat tal, gruppsamtal i studiemiljö vardagsnära men reflekterat tal, och föredrag i sällskapets föreläsningsserie för allmänheten den formella stilnivån. Fokus skulle ligga på vardagsspråket hos unga vuxna, +/-25, i olika sociala och regionala miljöer runtom i språkområdet. Med tanke på hålet i kulturarvet skulle också språket hos en grupp äldre informanter, 55+, spelas in.

Det inspelade materialet skulle göras tillgängligt för såväl språkforskningen som den språkintresserade allmänheten. Språkarkivet skulle med andra ord upprätta en webbplats där intresserade skulle kunna gå in och lyssna på inspelningar och läsa dem i uttalsenlig utskrift och översättning med normal ortografi. Ett mål för framtiden var också en talspråkskorpus tillgänglig för forskning i bl.a. språkförändring.

Detta var alltså utgångspunkten för planeringen 2004. Det gällde att definiera inspelningsområden och bestämma inspelningsteknik och principer för val av informanter och rekrytering av assistenter för intervjuerna i fält samt att lägga fram en budget för projektet. Budgeten upptog lönekostnader för anställningen av en koordinator med främsta uppgift att organisera insamlingen i fält och ta emot och lagra inspelat material. Lisa Södergård anställdes den 1 januari 2005 som koordinator för projektet, med placering inom forskningssektorn.

De tänkta inspelningsområdena tog sin utgångspunkt i högstadiedistriktet, som varierar i storlek efter folkmängd. Inspelning i hemmiljö skulle genomföras i 51 områden, representerade med vardera 18 informanter, 12 yngre och 6 äldre. Informanterna skulle ytterligare regleras efter antalet svensktalande invånare, så att t.ex. Kaskö skulle vara företrätt med 9 och Helsingfors med 45 informanter. Insamlingen skulle pågå i tre år och genomföras digitalt med hjälp av 19 assistenter som skulle göra ca 48 intervjuer var. När insamlingen i sinom tid var genomförd skulle vardagstal från 918 personer finnas lagrat digitalt i sällskapets språkarkiv.

Inspelningarna av studentsamtal skulle utföras av projektkoordinatorn, och föredragen på SLS av koordinatorn och språkarkivarien gemensamt. Sammanlagt 120 studenter skulle spelas in i form av 30 gruppsamtal om 4 deltagare var.

Inspelningarna skulle göras med digitalteknik, vilket krävde ljudexpertis som inte fanns tillgänglig på arkivet från förut. *Harald Nyholm* knöts 2005 till projektet som medieteknisk expert, enligt planen på timbasis, 8 t/vecka i tre års tid. Sedan 2007 är han fast anställd med hela arkivsektorn som arbetsfält.

Tidsschema

Under vart och ett av de tre år insamlingen planerades pågå, 2005–2007, skulle

- inspelningsassistenter rekryteras och utbildas på SLS, inspelningar göras i 17 områden/år, 10 gruppsamtal/år spelas in i studiemiljö, föredrag spelas in på SLS

- koordinatören administrera och informera, ta emot och bearbeta material för arkivering samt göra utskrifter i den mån tiden det medgav
- inspelningsassistenterna välja ut och skriva ut 5 avsnitt om 5 minuter vardera för den planerade webbplatsen.

Tack vare koordinatörens intresse och insatser kunde en webbplats för projektet upprättas redan 2006. Den låg därmed före i tidtabellen för den ursprungliga planen, som hade räknat med en webbplats efter avslutad insamling.

När projekttiden närmade sig sitt slut sökte och fick projektet våren 2007 förlängd tid med ytterligare ett år, till slutet av år 2008. En förlängning blev nödvändig, dels på grund av att insamlingen pågick för fullt ännu vid årsskiftet 2008, dels på grund av att materialet och webbplatsen fortfarande krävde insatser av koordinatören. Uppgifterna för koordinatören utökades samtidigt med ett pilotprojekt som skulle testa transkribering med programmet Transcriber.

Genomförande och resultat

Under arbetets gång fick planen 2004 på ett par punkter lov att revideras. Styrgruppen gjorde nämligen den bedömningen att det skulle räcka med 21 gruppsamtal i studiemiljö i stället för planerade 30. Gruppen sänkte för assistenternas del kravet på utskrift av 5 avsnitt om 5 minuter till 3 avsnitt om 3 minuter. Båda ändringarna var betingade av praktiska omständigheter: problem med att rekrytera samtalsgrupper och orimligt förhållande mellan ersättning och tidsåtgång för utskrift av språkprov för webbplatsen. Det visade sig också att behovet av inspelningsassistenter hade underskattats. Ca 60 personer i stället för tänkta 19 har medverkat och intervjuat i genomsnitt ca 15 personer var, i stället för tänkta 48 personer var.

För övrigt har planen för insamlingen gått i lås. Vardagstal från totalt 946 personer finns upptaget på band, vilket är mer än de 918 planen 2004 räknade med. Materialet är dessutom heltäckande. Av de 84 sockenmål som t.ex. Ordbok över Finlands svenska folkmål räknar med är alla utom ett (Lojo) dokumenterade. Till de 83 sockenmålen kommer språket i 13 gamla städer vid kusten och på Åland, och två språköar, Kotka och Tammerfors.

Enligt planen 2004 skulle 17 inspelningsområden besökas per år, vilket räknat i antal informanter gör ca 300 per år. I praktiken visade det sig att insamlingen följde ett löpande schema och att den av olika skäl fortgick över årsskiftet, in på följande år. Inspelningstakten måste nämligen anpassas, dels till tillgången på assistenter, dels till assistenternas egna tidsscheman, dels till tillgänglig inspelningsapparat.

2005

De första månaderna av det första arbetsåret 2005 ägnades praktiska förberedelser för insamlingen i fält. 17 inspelningsassistenter rekryterades bland 34 sökande. En utbildningsdag anordnades den 11 maj, där intervjuteknik med stöd av frågelista, transkribering, etik och inspelningsteknik behandlades. Av de antagna assistenterna avsåg sig en uppdraget, och ytterligare en kunde inte ta emot uppdraget på grund av sjukdom. Själva fältarbetet inleddes i maj, och vid årets slut hade inspelningar med 162 informanter i hemmiljö arkiverats i Språkarkivet,

ungefär hälften av det planerade för 2005. De återstående intervjuerna förväntades komma in i början av år 2006, när assistenterna hade slutfört sitt fältarbete.

Under året gjorde projektkoordinatorn dessutom 8 inspelningar av gruppsamtal i studiemiljö, och 16 föredrag i serierna *Mediterranea* och *Sagan i urtid* och samtidigt spelades in på SLS.

2006

Under årets första månader inkom inspelningar med 176 informanter gjorda av assistenter som anställdes för uppdraget 2005. De projektmedel som anslagits för 2005 gav därmed mer än full utdelning, 338 informanter totalt.

Nya inspelningsassistenter rekryterades i mars: 29 ansökningar kom in, och 19 personer antogs som assistenter. Årets utbildningsdag anordnades den 20 april. Vid årets slut hade inspelningar med 167 informanter genomförts och arkiverats, och inspelningar med ytterligare 80 informanter förväntades flyta in under våren 2007. Resultatet låg därmed en bit från målet för 2006, vilket berodde på att en del assistenter blev förhindrade att fullgöra uppdraget och att vissa inspelningsområden inte blev täckta genom rekryteringen i mars. En nyrekrytering av 16 assistenter företogs därför i november.

Under året gjorde projektkoordinatorn 11 inspelningar av gruppsamtal i studiemiljö, och 9 föredrag spelades in på SLS.

Webbplatsen, som hade börjat planeras 2005, kunde öppnas i augusti, lagom till den nordiska dialektologkonferensen i Århus där projektet presenterades av Ann-Marie Ivars och Lisa Södergård.

2007

Under årets första månader inkom inspelningar med ca 40 informanter, gjorda av assistenter som anställdes för 2006. De 16 nya assistenter som rekryterats i november 2006 utbildades för uppdraget den 9 januari och kunde därmed inleda fältarbetet tidigare än vad fallet varit 2005 och 2006. Under året genomfördes och arkiverades inspelningar med 283 informanter. Vid årets slut hade inspelningar med sammanlagt 827 informanter i hemmiljö genomförts, fördelade på 338 år 2005, 206 år 2006 och 283 år 2007. Det slutgiltiga målet för insamlingen, 918 informanter, förväntades vara nått när de återstående inspelningarna med 91 informanter kommit in under våren 2008.

Två inspelningar av studentsamtal gjordes av Maria Vidberg i Helsingfors. Projektkoordinatorn spelade in 4 föredrag i sällskapets föreläsningsserie, och den 23 november bandade hon Hugo Bergroth-seminariet "Finlandssvenska 90 år".

I maj uppdaterades webbplatsen med 50 ljudprov från 13 olika orter, vilket också noterades i flera dagstidningar.

2008

Under året inkom inspelningar av intervjuer med 119 informanter. Det innebär ett slutresultat

om 946 informanter, vilket överträffar det planerade 918 med råge. Informanterna fördelar sig efter projektår och län enligt följande:

	2005	2006	2007	2008	totalt
Österbotten	85	142	120	31	375
Åland	36	12	40	0	88
Åboland	37	9	66	8	120
Nyland	167	43	45	80	331
Tfors/Kotka	13	0	12	0	25
Totalt	338	206	283	119	946

Informanterna är tämligen jämnt fördelade på män och kvinnor: 464 män och 482 kvinnor, 49 mot 51 procent. Gruppen unga vuxna, 18–32-åringarna, är representerad med 587 och gruppen 54+ med 339 informanter. I materialet finns dessutom en ”bonusgrupp” om 20 medelålders informanter, 33–53-åringar, valda av inspelningsassistenterna under arbetet i fält. Yngre och medelålders utgör tillsammans 64,2 procent och 54-plusarna 35,8 procent av informanterna. Samhällsutvecklingen avspeglar sig i utbildningsnivån, på så sätt att ca 50 procent av informanterna som helhet har tagit studentexamen, av de äldre vuxna ca 20 procent.

Till intervjuerna kommer 21 gruppsamtal med 81 studenter (19 samtal inspelade av Lisa Södergård och 2 av Maria Vidberg), slutförda 2007, vilket ger ett slutresultat om 1027 (946 + 81) informanter totalt. Sammanlagt 41 föredrag jämte seminariet ”Finlandssvenska 90 år” har spelats in på SLS.

Webbplatsen kompletterades och hade i november 170 ljudprov från 50 olika orter.

En nyhet för året var ett pilotprojekt avsett att testa transkribering med programmet Transcriber. Fem personer engagerades på timbasis för att göra utskrifter, och projektet resulterade i 74 utskrifter av vardera 20 minuter långa avsnitt.

Konferenser, information

Projektet presenterades av Ann-Marie Ivars och Lisa Södergård på 8. Nordiske Dialektolog-konferens i Århus 15–18 augusti 2006. Föredraget är publicerat i konferensrapporten Nordisk dialektologi og sociolingvistik, Århus 2007, s. 202–206.

Projektkoordinatorn presenterade projektet på Finlandsinstitutet i Stockholm den 9 februari, på ScanDiaSyns stormöte i Solf den 8–11 juni och på Svenskan i Finland 10 den 13–14 oktober 2006.

Projektkoordinatorn framträdde på Vetenskapernas natt den 11 januari och för Svensk-Finlands Vänner i Stockholm den 19 februari 2007. Hon har samarbetet med nordiska dialektprojekt genom att delta i ScanDiaSyns fältarbete i Älvdalen den 27 maj – 2 juni 2007 samt i

ScanDiaSyns Opptaksseminar i Oslo den 27–28 augusti och i NLVN:s Dialogue between paradigms i Köpenhamn den 12–13 oktober 2007.

Projektledaren och koordinatorn presenterade projektet på Hugo Bergroth-sällskapets vårmöte på SLS den 26 mars 2008. Koordinatorn presenterade resultat från projektet på konferensen Svenskan i Finland 11 den 16–17 maj 2008 i Åbo. Den 13 mars 2008 höll hon en föreläsning på Korsholms Vuxeninstitut.

Slutseminarium

Som brukligt är med SLS-finansierade projekt avslutades Spara det finlandssvenska talet med ett seminarium som ägde rum den 21 november 2008. Till programmet bidrog både eget folk och en rad inbjudna föreläsare från Köpenhamn, Bergen, Uppsala och Helsingfors. Med sikte på slutseminariet uppdaterades webbplatsen med 27 ljudprov från 7 olika orter.

Synlighet utåt

Spara det finlandssvenska talet är ett projekt som har väckt intresse både inom och utanför forskarsamhället. Såväl studenter som hembygdsforskare och journalister har visat intresse för materialet. Materialet kommer till användning i forskning och undervisning på universiteten, i läromedel i modersmålet och till och med i undervisningen på Teaterhögskolan. Det kommer också att spela en viktig roll i Radio Vegas programserie om dialekter sommaren 2009. Ljudproven på webbplatsen har införts i det europeiska digitala biblioteket Europeana, www.europeana.eu

Den 2 november 2005 hölls en välbesökt presskonferens på SLS som gjorde att projektet uppmärksammades i både tidningspress och etermedier. Pressen var också inbjuden till slutseminariet den 21 november 2008, och projektet fick då uppmärksamhet i Radio Vega och via Svensk Presstjänst i HBL och 9 lokaltidningar. Allmänheten har hört av sig via e-post, tipsat om informanter och kommenterat utskrifter. Tack vare uppmärksamheten i medierna har projektet fått ta emot privata inspelningar att foga till samlingen. God press alltså, både för projektet och för Svenska litteratursällskapet.

Slutord

För Språkarkivet har Spara det finlandssvenska talet inneburit en rejäl kompetenshöjning. Ny digital teknik som kommit arkivsektorn som helhet till gagn har tagits i bruk för både inspelning och lagring av inspelat tal. Transkribering har testats med ny teknik i form av Transcriber som gör det möjligt att koppla transkription på olika nivåer till ljudfilen. Med projektet – och till fördelaktig kostnad – har Språkarkivet skapat ett brett kontaktnät bestående av ca 1 100 personer, informanter och inspelningsassistenter inräknade, vilket kan komma verksamheten till godo även i fortsättningen. Arbetet med materialet och webbplatsen fortsätter inom ramen för Språkarkivets verksamhet, vilket möjliggjorts genom att Lisa Södergård sedan den 1 januari 2009 på fast basis är knuten till arkivet som arkivarie.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

Spars talet-materialet bildar tillsammans med det äldre en samling av oskattbart värde för forskningen och kulturhistorien.

Ann-Marie Ivars, projektledare

Lisa Södergård, projektkoordinator